

תוכנית שלושת השלבים לפתרון הסכסוך

יואל זינגר 16.12.2021 20:00

בתחום המדיני יש היום בישראל שתי מפלגות עיקריות: מפלגת "כל יהודה והשומרון שייכים לנו", ומפלגת "אין פרטנר לשלום, אז בינתיים נחזיק ביו"ש כקלף מיקוח". הדברים הבאים מכוונים רק למצביעי מפלגת ה"אין פרטנר". אתם צודקים. פעמיים. היום אין לא פרטנר פלסטיני ולא פרטנר ישראלי. ראש הממשלה נפתלי בנט, שהיה מנכ"ל מועצת יש"ע ושתומך בסיפוח חד-צדדי של יו"ש (כל השטח או חלקו), בוודאי אינו פרטנר לשלום. אם יאיר לפיד יהפוך לראש ממשלה, ספק אם יוכל לעשות שלום, שכן ידיו יהיו כבולות בהסכם הקואליציוני, המעניק זכות וטו למפלגות הימין החברות בקואליציה. אצל הפלסטינים המצב לא יותר טוב. ספק אם מחמוד עבאס המבוגר והחלש פוליטית רוצה לעשות שלום, ובכל מקרה, בטוח שאינו יכול להביאו. בנוסף, בשנים שחלפו מאז נחתמו הסכמי אוסלו, לא רק שנמחק בסיס התמיכה בשלום אצל שני העמים, אלא שהתברר שבכל צד יש עדיין גרעין קשוח ודומיננטי השואף לקיים מדינה פלסטינית אחת, או מדינה יהודית אחת, מן הים ועד הירדן. אפשר אם כן להניח במידה רבה של ביטחון, כי לפחות בדור הקרוב לא יהיה שלום ישראלי-פלסטיני, כלומר לא יושג הסכם שיביא לקץ הסכסוך. בינתיים, שני הצדדים ממולכדים בדבקותם בעיקרון של "הכל או לא כלום", כלומר, שאם לא ניתן להגיע לפתרון מוסכם מלא, עדיף לא לעשות דבר. אני סבור שהשקפה זו מוטעית מבחינתם של שני הצדדים, אך אסתפק בניתוח המצב מהצד הישראלי.

בשנות הדור שחלפו מאז נחתמו הסכמי אוסלו, גדל מספר המתנחלים ביו"ש לחצי מיליון (לא כולל ירושלים). בעוד שנות דור יוכל מספרם למיליון, מה שיבטיח כי לעולם לא יהיה אפשר להגיע לשלום (דבר שכבר עכשיו מוטל בספק). החברה הישראלית עוברת תהליך הקצנה, שבו ביטויי שנאה לערבים, לאנשי שמאל ואפילו לאנשי ימין מתונים נהפכו לנורמה. מתנחלים קיצונים פוגעים תדירות בפלסטינים בלי שהממשלה מונעת מהם זאת. במקביל, התגברה גם שנאת הפלסטינים לישראל. העדר פתרון (או אפילו תהליך) מדיני לא רק שהביא לייאוש או לאדישות בקרב שני הצדדים, אלא שנוצר גם כר נרחב לפעילות בינלאומית אנטי-ישראלית. בית הדין הבינלאומי הפלילי בהאג ממשיך לדון בתלונות פלסטיניות נגד ישראל, ובקרב אנשי צבא ומדינאים ישראלים יחששו לטוס לחו"ל פן ייעצרו. תנועת ה-BDS מגייסת יותר ויותר תומכים המחרימים את ישראל. עוד ועוד חברים במפלגה הדמוקרטית בארה"ב הפסיקו לתמוך אוטומטית בישראל, וחלקם, עדיין מיעוט, עברו לתמוך בפלסטינים. ברוב האוניברסיטאות בארה"ב העוינות לישראל בקרב סטודנטים ומרצים מוחשית מאוד. גם בקרב יהודי ארה"ב, ובמיוחד הצעירים, חלה שחיקה גדולה בתמיכה בישראל. לא לשווא הכריז שגריר ישראל בארה"ב לשעבר, רון דרמר, כי ישראל צריכה להתמקד יותר בגיוס תמיכת הנוצרים האוונגליסטים מאשר בתמיכת יהדות ארה"ב. עם זאת, סקרים שנערכו באחרונה מראים שגם בקרב צעירים בקהילה האוונגליסטית פחתה התמיכה בישראל. למרות שהתופעות הללו מתפתחות לאט, הן הולכות ומתגברות. יום אחד, בעוד 10, 20 או 30 שנה, יקום דור בארה"ב שיהיה עוין למדיניות

ישראל. ישראל תגלה פתאום שהיא איבדה את תמיכת ארה"ב, ותמצא את עצמה לבדה בעולם, מוחרמת ומנודה, לכודה במציאות של מדינה דו־לאומית ונלחמת לנצח בגלים של אינתיפאדה.

אף על פי שרוב הישראלים מודעים לתופעות הללו, הם אינם מחברים את הנקודות זו לזו ואינם מזהים את האסון המתקרב. לכך יש שתי סיבות עיקריות: ראשית, המצב הכלכלי והמדיני כיום טוב משהיה אי פעם, ואנשים נוטים לחשוב כי מצב זה ייוותר על כנו. שנית, קשה למוח האנושי להשלים עם כך שהמדינה צועדת בדרך ללא מוצא, ולכן הוא מתחמק מלחשוב על העתיד. ישראל משולה היום לאותה צפרדע הנתונה בתוך סיר מים שעומדים על האש ומתחממים לאטם. ככל שטמפרטורת המים עולה, הצפרדע מתרגלת למצב ואינה שמה לב עוד לחום, עד שהטמפרטורה מגיעה למאה מעלות, והצפרדע מתה. כשהטמפרטורה תעלה ל-85 מעלות, למשל, ישראל תבין פתאום מה קורה, אך אז כבר לא תהיה לה דרך חזרה מהמלכוד העצמי שאליו נכנסה כשהעתיקה מיליון יהודים ליו"ש.

אבל לא הכל אבוד. להלן אני מבקש להציג תוכנית שתאפשר לישראל להתחיל כבר עכשיו להתקדם לכיוון שלום ישראלי-פלסטיני, אם רק תנטוש את העיקרון של "הכל או לא כלום" ותאמץ במקומו מדיניות של צעדים קטנים לקראת שלום. אלו עיקרי התוכנית:

בבסיס ההצעה עומדת ההכרה בכך שאי אפשר להגיע בדורנו להסכם שלום מלא, ויש לחתור להתקדמות לפתרון בדרך של הסדרים חלקיים. כדי להימנע מוויכוחי סרק על עניינים מילוליים, יש להתמקד בפתרון בעיות באופן מעשי, בלי טקסים ובלי נאומים. מוטב שההסדרים ייעשו בתחילה שלא בכתב, אלא כסדרה של פעולות חד־צדדיות, הדדיות, מוסכמות ומתואמות. אם בהמשך יהיה עניין משותף להעלות את ההסכמים על הכתב, יש להימנע מלעסוק בהצהרות מילוליות בנוסח הדרישה הישראלית שהפלסטינים יכירו בישראל כמדינה יהודית, נושאים שמקומם הוא בהסכם שלום סופי.

באופן מיידי, ועד אשר בשני העמים יעלו לשלטון מנהיגים חדשים שרוצים ויכולים לעשות ויתורים משמעותיים למען שלום, כלומר לפחות בשלוש־ארבע השנים הבאות, ישראל תנקוט שורה של יוזמות הומניטריות וכלכליות לשיפור רווחת הפלסטינים ביו"ש. הרשות הפלסטינית מצדה תנקוט צעדים לחידוש שיתוף הפעולה עם ישראל בנושאים אזרחיים שונים. למשל, שני הצדדים יוכלו לשתף פעולה בהדברת נגיף הקורונה, תוך שישראל תתרום מאות אלפי חיסונים לרשות. במקביל, ישראל תקפיא חד־צדדית, ובשקט, את הבנייה מחוץ לגושי ההתנחלויות, ותנקוט צעדים ברורים ומתמשכים נגד מתנחלים הפוגעים בפלסטינים.

עד כאן תוכנית דומה לתוכניות שהציעו בעבר מיכה גודמן ואחרים, שניתן לקטלג אותן יחדיו כווריאציות שונות של "שלום כלכלי". מטרתן של תוכניות אלה היא רק להקל את הכיבוש הישראלי, אך לא לפתור את הסכסוך, ובכך הן יכולות להוביל רק לקיבוע האוטונומיה והכיבוש. התוכנית שלי, לעומת זאת, כוללת עוד שני שלבים.

בשלב השני, במשך שלוש־ארבע השנים שלאחר מכן, הבעיות הטעונות פתרון שאין להן ממד טריטוריאלי יאורגנו בצמדים, בסדר עולה מהקל אל הכבד, ויטופלו בשורה של הסדרים חלקיים ונפרדים; זה יתבצע כך שכל הסדר יורכב מוויתור פלסטיני בנושא אחד מול ויתור ישראלי שווה ערך פחות או יותר בנושא אחר, ללא כל הסכם מסגרת כולל באשר לרשימה המלאה של הנושאים הטעונים

הסדרה ולמועד מימושם. למשל, אפשר לדון בשלב זה בפתיחת נמל ימי פלסטיני ובמתן אישור לפתיחה מחודשת של הקונסוליה האמריקאית במזרח ירושלים, בתמורה לנקיטת צעדים פלסטיניים למניעת הסתה ותעמולה עוינת, רפורמה בתוכנית הלימודים וספרי הלימוד והקפאת התלונות נגד ישראל בבית הדין הבינלאומי הפלילי בהאג.

בשלב השלישי, שיכול לחפוף בחלקו לשלב השני, יש לגשת להרחבת הסמכות הטריטוריאלית של הרשות הפלסטינית. כשיצרתי את הקונספט של אזורי A, B ו-C במסגרת הסכמי אוסלו, הצעתי שאחרי כינון אזורים אלה ישראל תבצע עוד היערכויות מחדש (פעילות) קטנות במספר, במועדים שתקבע לפי שיקול דעתה, אולם הצעתי לא התקבלה. בגלל דרישה פלסטינית, ישראל הסכימה שיהיו שלוש פעימות גדולות בהפרש שרירותי של שישה חודשים זו מזו. בסופו של דבר, כפי שחששתי, ישראל הקפאה את ביצוע הפעימה השלישית.

בשלב השלישי ניתן לשוב למימוש הצעתי המקורית. בשורה של הסדרים קטנים ונפרדים, ישראל תעביר לאחריות פלסטינית שטחים נוספים מאזור B (22% מיו"ש, עם 450 כפרים פלסטיניים) שיהפכו לאזור A, ושטחים נוספים מאזור C (60% משטח יו"ש) שיהפכו לאזור B — זאת במטרה ליצור באופן הדרגתי רצף טריטוריאלי פלסטיני, או לפחות להרחיב את הגושים הפלסטיניים, בלי לפגוע ביכולת של צה"ל לתפקד כראוי ביתר השטח, ותוך הבאה בחשבון של יתר האינטרסים הישראליים. כל צעד כזה ייעשה לאחר וידוא שהמשטרה הפלסטינית יכולה לקבל אחריות לשטח הנוסף, כולל תגבור מספר השוטרים וציודם. שלא כמו ביציאה מרצועת עזה, ההיערכות מחדש תיעשה תוך תיאום מלא עם הרשות הפלסטינית. כל הסדר חלקי כזה ילווה בויתור פלסטיני שווה ערך.

איני יודע אם התהליך הזה יוביל בסופו של דבר לשלום מלא, אך עצם הפתיחה בו תוכל להפיח תקווה בשני העמים, ולעצור תהליכים שליליים ואולי אף להופכם באופן שיועיל לשני הצדדים. בכל מקרה, אם שלום מלא יהיה אפשרי אי פעם, אני סבור שאפשר להגיע אליו רק בדרך זו, ולא בשיטת ה"זבנג וגמרנו".

ביצוע תוכנית זו מותנה כמובן באימוצה גם על ידי הפלסטינים. אך גם אם הם יסרבו לקבלה, קיים לדעתי אינטרס ישראלי לבצע חלקים ממנה באופן חד-צדדי.

אין לי אשליה שהתוכנית תאומץ בקרוב על ידי מי משני הצדדים. כל אחד מהם יעדיף, מטעמיו, להמתין ולא לעשות דבר עד אשר תפרוץ האינתיפאדה השלישית או הרביעית (או איזו התפתחות קטסטרופלית אחרת), שאולי תגרום לצדדים לבחון אותה.

בינתיים, חברי הממשלה וכן מצביעי מפלגת ה"אין פרטנר" צריכים לשאול את עצמם אם הם רוצים לאמץ את קו המחשבה של משה דיין, שהציע ערב מלחמת יום הכיפורים שישראל תבצע נסיגה חד-צדדית כדי לאפשר פתיחה של תעלת סואץ, וליצור דינמיקה חיובית בין ישראל ומצרים בניסיון למנוע מלחמה — או שמא הם מעדיפים לדבוק בגישה של גולדה מאיר, שדחתה את הצעת דיין משום שחשבה שאין לבצע שום נסיגה שלא במסגרת חוזה שלום כולל.

הכותב היה ראש ענף הדין הבינלאומי בפרקליטות הצבאית, היועץ המשפטי למשרד החוץ, ומי שניסח
את הסכמי אוסלו